

KOPKA JÁNOS:

Szamosköz krónikájához

Egy év telt el mindössze azóta, s már a tragédia egyik szemtanújának és krónikásának is történelem, ami akkor volt, s ami azóta történt.

Mintha most lenne, úgy emlékszem a rádió reggeli krónikájának első kiadására: „A Szabolcs-Szatmár megyei Garbolc és Kishodos községeknél a víz áttörte a gátat...”
1970. május 14., öt óra harmincnégy perc.

Indult ki a szerkesztőségi kocsis. Páll Géza és Elek Emil munkatársaim hozták be délután a nyomdába az árvízi tudósítást, amelyből íme néhány sor:

„... Szinte egyszerre támadott a három folyó, a Tisza, a Túr és a Szamos május 14-én. A folyómenti szatmári kis községek lakói 13-án este békésen tértek nyugovóra, de éjfél után már sok százan ásóval, lapáttal, homokzsákokkal felfegyverezve rohantak a legveszélyeztetettebb gátakra.

Tiszabecs és Uszka került komoly veszélybe a Tisza mentén, a ház nagyságú szökőárral gátat törő Túr pedig Garbolcot árasztotta el rendkívül sebesen áradó hatalmas víztömeggel. Délben a Szamos is támadott. Több mint 8 órás árvízi riportunkról hazatérőben már Csengernél és Komlódtótfalunál lezárt útszakasz fogadott bennünket. Embermagasságú hullámok uralták a terepet, s Fehérgyarmaton, Vásárosnaményon át tehettük meg a haza vezető utat.

Már Vásárosnaménynál elkezdődik az összefüggő, hatalmas víztükör, amely egy kisebb Balatonra emlékeztet. Ahogy közeledünk útunk első állomásához, Tiszabecshez, úgy sűrűsödött az országúti forgalom. Dömperek, tehergépkocsik, autóbuszok, mentőautók hangyabolyként igyekeztek a gátszakadással fenyegető folyamszakaszhoz. Kölcsén találoztunk az első árvízkárosultakkal. A művelődési házban kaptak helyet, az udvaron hatalmas kondérokban főzték az otthonukból kiköltöztetett felnőtteknek és gyerekeknek az ebédet...”

És másnap újra:

„... Zuhogó esőben ereszkedtek le 11 óra 30 perckor az első helikopterek Csenger határában. Innen irányították őket Porcsalma térségébe, ahol a legelőn létesítettek helikopterállomást. Több száz helyi lakos, hatalmas tehergépkocsisor állt itt készenlétben, s volt tanúja az első helikopter visszaérkezésének a vízgyűrűbe zárt Szamosbecsről. Sorra érkeztek a többi helikopterek is, Csegöldről, Nagygécrről, 18—20 emberrel a fedélzetükön. Délután a magyar katonai gépek mellé megérkeztek a szovjet katonai helikopterek is. Délután már tizennyolc légi mentő szállította a bentrekedt lakosságot biztonságos helyre.

A légi mentéssel egyidőben a katonai műszaki alakulatok motor- és evezős csónakokkal közelítették meg a víztől elzárt embereket. Délután — vasúton — megérkeztek

a kétéltű járművek is, hogy nagyobb erővel lássanak a vízi úton is a mentési munkákhoz...

Jött az első vasárnap. Hammel József kollégámmal jártuk a vidéket, amely leírhatatlanul szomorú volt. Menekült, kitelepített Mátészalkától felfelé mindenütt. És víz, ameddig ellát a szem. A vízben a házak, az értékek, az utak, a fák, az ember mindene, környezete. De az ember nem adta fel.

Erről a napról álljanak itt e sorok.

„A kisari hídnál a nyíregyházi járás munkásőrei mentenek. Fáradtak, borostásak és sárosak. A nyírbogdányiak — elsősorban az üzemből — 25-en jöttek. Csütörtök este tízkor volt a riadó, aztán Mátészalka, Fehérgyarmat, kemény munka a vasúti töltésnél és rendfenntartó szolgálat. Szombaton reggel Olcsvaapáti és Ilk, s most a kisari híd. Olcsvaapátinál erőszakos kiürítést kellett alkalmazni. Könyörögtek néhány idősebb embernek: értsék meg, egy fél óra múlva átszakad a gát! „Aki erre sem ment, megfogtuk és vittük.” Derékig, majd nyakig érő vízben. Laczi Mihály munkásőr, a gávai tsz tagja most a szovjet és magyar kétéltűeket várja Fehérgyarmatról. Lepakolják az embereket és felsegitik az ott várakozó gépkocsikra, buszokra.

— A család tudja, hol van? A válasz: „Csak annyit tud, hogy az árvíznél. De hisz a többi már teljesen mindegy...”

„A félig már vízzel telt fehérgyarmati főutcán mutatkozik be egy dömperes, Kereskes Barna, a miskolci 3-as AKÖV gépkocsivezetője. Gyorsan fordul, mert kell a nyúl-gáthoz a föld.

— Pénteken embereket hordtunk Csegöldről, szombaton hónaljig érő vízben vittük biztonságos helyre a vásártérről a szarvasmarhát, majd Penyigére mentünk újra emberekért.

— Hogy tud szállítani embert a dömper?

— Azt mondja, ebben a kicsinek látszó puttyban 30 ember is elfér. — Hol alszik? „A gépkocsiban.” — Hol étkezik? „Délben a honvédség ad ételt. Van még egy kis pénzem, azért kapok az egyetlen nyitva lévő boltban konzervet.” — Hogy megy ki, ha Fehérgyarmatot kiürítik? „Ha csak egyméteres a víz, kimegyek a dömperrel” — mondja. De sajnos magasabb. „Akkor helikopterrel, vagy kétéltűvel...”

„A hatalmas kétéltű csak néhány percre áll le. Parancsnoka, Vladimir Petrovics Bucskó őrmester készséggel válaszol. Kispaládnál kezdték a mentést, aztán pénteken embereket mentettek Botpaládon, majd sertéseket és lovakat. Három napja érkeztek. Négyen. Este jöttek, azonnal egész éjjel mentettek.

— Hány embert?

— Aki jött, mindenkit.

Két öregről beszél, akik nem akarták otthagyni házukat a derékig érő vízben. Sokáig kérlelte őket a négy szovjet katona. Nyújtották nekik a karjukat, s aztán mégis feljöttek.

— Nekünk is nagyon fáj — mondja Vladimir Petrovics — mert mi is tudjuk, mit jelent ilyen körülmények közé kerülni. De az ember a legfontosabb és állnak itt még majd külön házak is — meglátják...”

Tíz nap telt el a rádió ama vészterhes szamosközi híre elhangzása óta. S a szó szoros értelmében megmozdult az ország.

Az erről született alábbi írás szereplői élő emberek. A történetek igazak.

— „Hadd írjak még — szól a kolléga, aki a felajánlásokat összegezi. Mondja, hogy fantasztikus, milyen halom papír van az asztalán, de a terjedelem kicsi. Így aztán a milliók, a százazrek jönnek előbb, s kimaradnak a kicsiny összegek. Pedig akik adják, olyan nagy dolgot visznek véghez, mint az üzemek.

Itt áll előttem a szolnoki lap huszadiki száma. A vezércikk egy hatvanhárom esztendősz-tsz-tag, Seller István bácsi leveléből idéz: „Tízcsaládos apa vagyok, nekem már az életemből nem sok lehet hátra, de ott, a Szamos mentén gyerekek és fiatalok is élnek. Mi lesz velük...? A Lenin Tsz vezetőségével száz forintot irattam fel, az idei háztáji termésből pedig egy mázsa csöves kukoricát adok bajba jutott embertársaimnak...”

Egy öreg nyomdász fiatalos hévvel mondta el, hogy oldották meg az árvízi segítséget, hogy itthon is menjen a munka. „Két műszakot vállalt három ember itthon egy hétig, míg a másik három oda van. Azután cserélünk...” Egy zirci gyógyszerész az első napokban jelentkezett a Szamos mellé. Reggel beült a kocsiába, s kora délután már bejött érdeklődni a szerkesztőségbe: hol van a legnagyobb szükség rá?

Szomszédom, egy tanár azonnali behívót kapott a legnehezebb órákban, s szó nélkül ment — azonnal, tudta, hogy hová. Gyerekek mesélték, hogy az egész osztály lemondott a régen várt kirándulásról — pedig minden „lyukas” nap nagy érték — s az arra szánt huszonöt forintokat adták a károsultaknak. És gyűjtik a ruhákat, a MÉH-nek a hulladékot, hogy pénzt csináljanak abból is. És várják a kistestvérkéket, akiket majd fel fognak öltöztetni és megmutatják nekik a várost és odaadják nekik a legszébb játékokat.

Az OTP egyik ügyintézője hozott be egy levelecskét, csak néhány gépelt sort. A hivatalos levelekkel érkezett Pestről egy kis borítékban és egy százforintos kíséretében. „Egy csepp a tengerben... Szívből küldöm és kérem a vezető kartársat, hogy a megfelelő helyre eljuttatni szíveskedjen...” Aláírás nincs. Azt mondják, aki küldte, nem kereshet többet havi ezernél. Rakamazi tsz-asszonyok szocialista brigádja küldte el jutalomként megszerzett tízezer forintját. A pesti Rozmaring Tsz tagsága lemondott az ünnepi vacsoráról, elküldte az árát Szabolcsba.

Aki katona volt, tudja, mit jelent a nyírbátori határőrség kiskatonáinak ajándéka, a százhatvan forintos havi szoldból száz. Aki albérlésben lakik, tudja, mit jelenthet az egyik kőbányai munkásasszony felajánlása: oda kér egy gyereket, de „ha többen vannak, a testvéreket is szívesen vállaljuk természetesen”. S nem kell hangsúlyozni, mit jelent a nyíregyházi mozijegyszedő nénik száz, vagy kétszáz forintja, s hogy mit jelent, amikor a gumigyári munkások rálicitáltak a röpgyűlést indítványozók javaslatára.

Pénteken délelőtt bejött két idős ember, s mindkettő havi nyugdíját ajánlotta fel. Délután jött egy tizenéves kisfiú egy nyírségi faluból. „Újságíró bácsi, tessék elkísérni engem az OTP-be, kéri az édesanyám. Itt van a takarékkönyvünk kétezer forint-ról, tessék kivétni az árvízkárosultaknak belőle egyet...” Ezt a családöt hónapokkal ezelőtt éppen a mi lapunk nyomán segítette meg a társadalom. És most? — kérdeztük. A válasz: „Van sónk, szalonnánk, zsírunk a következő rokkantsági díjig.”

Egy hete beérkezett a csuklós nyolcas busz a Tanácsköztársaság térre tele utassal, akik fáradtan, munka után mentek haza. A forgalmista beszólt, hogy elnézést, a busznak azonnal az árvízhez kell mennie. Leszállt azonnal mindenki — szóltanul.

S milyen nagy a csalódása annak a farmernadrágos ifjú műszakinak, aki tegnap bejött, hogy jelentkezett a gátra, de azt mondták, várnia kell. S milyen nagy volt egy másik kollégám meglepődése, aki Kisarban találkozott két cinikusnak vélt nyíregyházi főiskolással. „Ha láttad volna, hogy mentettek! Benn, a ház romjai alól hozták ki, ami érték. S nem is egyből!”

Emberség, öntudat.

Egy nagy ember a minap azt mondta, nem lehet igaz ember, aki nem szereti a zenét. E példák mondatják: nem lehet igaz ember, aki nem szereti az embereket.

Szerencsére kevés van ilyen. Sok, nagyon sok a Seller bácsi, s a pénzét kuporgató, majd rögtön feláldozó kisdíák. S a szűk lakását harminc embernek felajánló Bakos Lenke nemcsak Mátészalkán lakik. S nemcsak egy olyan vezető akad, aki sárosan, gumicsizmában, álmatlansággal piros szemekkel járta és járja a veszélyben lévő falvakat.

Eszembe jut a magány filozófiájának kávéházi „vitája”. Elöttem van a nyafogó, nyávogó kis- és nagypolgár, az ízetlen viccekkel felszerelt, mindenre és mindenkire fanyalgó típus. S azt mondom, hogy a csömör, az úrhatnáság, a tunyaság most nagy leckét kapott. Tudunk másokkal együtt érezni, tud furdalni a lelkiismeretünk, tudunk másokért áldozatokat vállalni, összébbszorulni, bürokrácia nélkül intézkedni. Tudunk sáros cipővel és csizmával a szép szőnyegre lépni. Rádöbbenünk, hogy az én asztalomból a mindnyájunk asztala lehet, csak rajtunk múlik — s az is, hogy maradjon is a mienk.

Sok minden elmaradozhat. Egy vasárnapi kényelem, esti film a televízióban, egy kirándulás, egy fröccs a vendéglőben. Egy új frizura, egy új cipő. S még csak nem is sajnáljuk — anélkül maradhat el.

Kicsit vizsgálunk. Sem pénzzel, sem egyéb földi javakkal nem szerezhetünk magunknak annyi örömet, amennyit emberséggel, apróbb, nagyobb áldozatokkal másokért. Ezt már nem lehet fizetésért csinálni, ez már több a szavaknál.

Ez már életfelfogás, hitvallás.

Felnőtt ez a társadalom a mi negyedszázadunk során. Értékítélete precíz, felfogásában és tetteiben humanista. És ez az, ami végtelen jó érzés ebben a végtelen nagy bajban...”

(1970. május 24.)

Ugyanezen a napon már tizenhét községbe engedélyezték a visszatelepülést. Félünk, hogy az ország népe azt hiszi, lement az ár, a szatmáriak visszaköltöztek, rendben van minden. De nem.

Elkezdődött az építkezés.

Jöttek a kőművesek Nagyszekeresre Komáromból, Fehérgyarmatra Békésből, Borsodból, Magyarba Bácsból.

S jöttek a diákok az ország minden középiskolájából, egyeteméről.

Negyvenfokos is volt a hőség, s a honvédségi munkaruha átizzadt, de készültek a süllyesztett betonalapok. Azt mondták: „Ezek a házak már nem fognak összedőlni...”

Jöttek az ország, a megye vezetői. Vigasztaltak és reményt öntöttek a szívekbe. Soha nem felejttem el annak a komlódtótfalui idős embernek az arcát, aki ott állt szétomlott háza megmaradt betonkerítésének dőlve és azt mondta Fock Jenő miniszterelnöknek, hogy ő még egyszer nem képes ilyen házat építeni. A miniszterelnök is hallgatott, aki ott volt, annak a torkát a sírás fojtogatta.

Nagyarban a tanácselnököt dicsérték az asszonyok. Akkor gondoltam arra: írni kell az itteni vezetőkről.

„...Az egyik legtöbbet szenvedett községben, Nagyarban járt nemrégiben az ország egyik felelős vezetője. Beszélgetett az utcán, az udvarokban a község lakóival,

az asszonyokkal, akik még most is a május közepén jött nagy árvízről, a mentésről, a kitelepítésről, a drámai pillanatokról szölk, s minduntalan hozzátették, hogy nagyon sokat köszönhetnek a tanács elnökének. Aki közöttük, mellettük állt a legveszélyesebb órákban, napokban és a falubeliek soha nem érezték, hogy magukra maradtak, hogy nagy gondjaikkal egyedül vannak.

A dolgokat csendesen szemlélő hírlapírót is megfogta ez a refrénszerűen visszaterő megállapítás, ez a spontán és szívből fakadó dicséret, s akkor, abban a percben arra gondolt, milyen nagy elismerése ez az emberi munkának. Ezek a szavak — ott az utcán — alighanem a legtöbbet jelenthetik abban a serpenyőben, amely immár hónapok óta pontosan-precízen méri a vezetőt, az embert, cselekedeteit.

Mert azt hiszem egyetérthetünk azzal, aki azt tartja, hogy nem a felhőtlen ünnepnapokon, az ünnepi tósztok alkalmával, a gondoktól mentes összejöveleteken lehet megismerni az embert. Hanem mint a házastársak esetében is, a barátság vízvázasztójaként is — amikor sokasodnak a ráncok a homlokodon, amikor vizsgázni kell: ember-ségből, bátorságból, tennitudásból. És nem egyszerűen az embert mérik ilyenkor, ha egy vezetőt ítélnék meg, hanem azt is, alkalmas-e azon a választott, felelős, munkát és szívet egyaránt követelő poszton, amellyel megbízták.

A vizsga első része lezajlott. A községi vezetők — s milyen jó ezt leírni — megmérettek, s nagy többségükben méltónak találtattak. Nem „fent”, a járási és a megyei felettesek, hanem a velük élő, küzdő, munkájuk, magatartásuk minden szálát ismerő társaik, az egyszerű emberek szemében, mérlegén.

Említsünk községeket, ahol a párttitkárok, tanácselnökök, tanácsitkárok talpukon álltak az első perctől? Említsünk tsz-elnököket, akik többet tettek a közösségért, mint saját érdekeikért? Azokat, akik félretéve az egyéni gondokat, bajokat, az első napon a közösség, a falu élére álltak, biztatást, reményt adtak az embereknek a csüggedés legsötétebb óráiban? Vagy azokat, akik nagy áldozatokat vállalva segítettek más járá-sokban bajba jutott embertársaikat?

De hiszen nem a községek és a vezetők nevei a fontosak — mert nyilvánvalóan nem kevés azok száma, akik bátorságról, felelősségtudatról és felelősségvállalásról tettek bizonyosságot. Nem csak egyesek voltak ott, ahol lenni kellett, hanem szerencsére sokan. A fontos, hogy vannak ilyen vezetők, párttitkárok, tanácsai emberek, szövetke-zeti tisztségviselők.

Mennyi szóbeszéd, mennyi szalonvice született az utóbbi években a „káderezés-ről”. De a mostani káderezést az élet teremtette, a szükség. Nem baj, hogy sor került erre a kádermunkára is — bár nagyon nagy baj, hogy ilyen körülmények közepette — mert tanulsággal szolgálhat a későbbiekre. A járási és a megyei illetékes szervek most igénybe vehetik — és nyilván igénybe is veszik — a tanulságok alapján leszűrt véle-ményeket. Most kitűnt: kik azok, akik a legnehezebb órákban is másokért, a közösség-ért szállnak harcba, az általuk képviseltek életét, vagyonát, biztonságát előbbvalónak tartják, mint a sajátjukét.

Kitűnt persze az is, hogy néhányan csak a derős oldalon képesek és hajlandók haladni, de fejüket, idegeiket, kedvüket s ezzel együtt hitelüket is vesztik, ha nehéz helyzetbe kerülnek. Úgy hiszem, őket is ennek megfelelően kell értékelni a jövőben.

A vízzel folytatott csata időszaka véget ért. A gátakat helyreállították, levonult az ár, az emberek visszatértek községeikbe, s kevesen otthonaikba. A mérce, a mérleg serpenyője azonban ma is méri a tetteket. Méri azon, hol és kik képesek egy nyelven beszélni a község lakosaival, megértetni a ma feladatait, megszervezni az emberek jó tájékoztatását. Mert a községekben mindent tudnak — jól, vagy kevésbé jól, vagy egyenesen rosszul. A kárt szenvedettek jelenleg is napról napra, sőt óráról órára mérik,

hogy vezetőik mennyire képesek nevükben intézkedni, értük tenni, az igazságot és a teljes igazságot képviselni.

Nem csalódtak ott, ahol az árvíz napjaiban is pozitív képet kaptak. A bátor, tetterkész helyi vezetők ma is közöttük járnak, tárgyalnak a kölcsönök ügyében, az építővállalatokkal, a biztosítóval, s bár panasz nélkül sehol sincs segélyosztás, a lakosság nagy többsége igazságérzetével találkozik minden effajta intézkedésük is. A szombat délutánok, a vasárnapok legtöbbszörnek már hónapok óta nem jelentenek szabad időt. Az áttelepülő községekben különösen számtalan a tennivaló, mert a vezetőknek nem egyszer úgy kell példát mutatni, hogy a saját családját, feleségét sem sikerül meggyőznie.

És mégis megy a munka, épülnek az új házak, a házsorok, a községek új arcot kapnak — a legtöbb helyen a helyi erőket is igénybe tudják venni. A legtöbb faluban, s most is ott, ahol olyan emberek állnak a munka élén, akik csillagos ötösre vizsgáztak májusban, júniusban és júliusban. Ott tájékozott a lakosság, tudja mi történik érte, helyesen érti, jól fogadja a nagyon nagy méretű, példátlan országos segítséget, s él is azzal.

A házak, a középületek, a gazdaságok újjáépülnek, erre garancia egész rendünk. A sebek begyógyulnak, az otthonok békéje helyreáll, mert segít ebben egész népünk.

De ne feledjék azok, akiket illet: mennyiben vállaltak e nem mindennapi tevékenységben szerepet azok, akikre egyszeriben nagy teher hárult. Járjon elismerés a közösségért munkálkodóknak, s vonják meg a bizalmat azoktól, akik e nagy próbatételén könnyűnek találtattak.”

(1970. augusztus 16.)

Aztán megépültek az első házak.

Az emberek nem akarták hinni, amit a kormány ígért, hogy még tél előtt beköltözhető lesz egy szoba.

Ezért dolgoztak a téglalegetők, a cementművek emberei, a vasutasok, az egyetemisták, a BM tisztai iskolások, a határőrök, a katonák, a miskolci, a novoszibirszki egyetemisták.

Meglett!

Aludtak priccseken, szalmazsákokon, hideg kövön, ettek hideget, szalonnát, egyhetes kenyeret, de építettek.

A jelszó ez volt: Szamosköz.

November hetedikén ott álltak az emberek az új házak előtt, a televízió jóvoltából az ország nyilvánossága előtt. Ekkor fogta meg a tollat újra a krónikás.

A film, a képsorok múltat idéző, a drámai pillanatokat megörökítő lehetőségeivel tértünk vissza fél évvel az árvíz után a Szamosközbe, ma egy hete. Kártyáztunk délután, amikor megjelent a képernyőn a mindent elsöprő áradat, s nem tudtuk folytatni tovább. Azokra a képekre nem lehet nem odafigyelni. Ma sem, fél esztendő múltán, s nem lehet talán hosszú évtizedek után sem.

Hétfőn elővettem a május 15-i újságot. Akkor már emberek százai menekültek az alattomos ellentől, a víztől. Nézem fiatal kollégám aznap készült felvételeit. Az egyik — még most is a háta borzong az embernek a látványtól — teherautóval mentik Garbóc lakosságát. A kocsi kereke, az ember lába térdig a vízben. Az YB 43—56-os TEFU-kocsi vezetője szomorúan tekint a gép lencséjébe. Víz az uszakai utcán — 07

volt a második kép. S hozzá a helyszíni riport, amelynek készítése közben az edzett újságíró torkát is a sírás szorongatja. Mégis, ezt írta május 15-én, pénteken cikke alján:

„...Nincsenek egyedül az elemi csapástól sújtotta községek, s nem lesznek egyedül később sem, amikor a folyók visszavonulnak medrükbe és elkezdődik az újjáépítés... A családok ismét otthonra találnak szűkebb hazájukban...”

Hittünk ebben? Inkább csak éreztük, hogy így lesz, mert nálunk ennek így kell lennie, mert megszoktuk, hogy nem lehet másként.

S egy nappal később ezt adtuk az árvízi tudósítás címének: „Összefogott az egész ország.” A képen pedig egy fiatalember, egyik karján kis kosár, másik karján idős asszony, amint kiszálltak Porcsmán, az ideiglenes helikopterállomáson. Talán szamosbecsi volt a férfi pulóverben, gumicsizmában, karján a riadt mamával, talán nagygéci. A kosaruk maradt, de a lényeg, hogy megmenekültek, mert segélykérő szavukra gyorsan jött a helikopter, a kétéltű, a daruskocsi, a dömper, a mentőosztagok százai hömpölyögtek arra, az országutakon.

Azután, már másnap kibontakozott egy megyei mozgalom a szenvedések, a nagy anyagi és erkölcsi károk enyhítésére, a könnyek letörlésére. Hogy ki volt az első, aki gyűjtött, azt nem tudni. Annyit csupán, hogy kik voltak, akik hozzánk először betelefonáltak, hogy segítenek. A MEZŐBER Lenin szocialista brigádja, a száz mázsa kenyér ingyenes sütését vállaló demecseri sütőmunkások, a mátészalkai tejüzem kétszáz munkása, akik egyheti fizetésüket ajánlották fel.

De később már elmosódtak a nevek. Mindenki adott, s mindenki adni akart. Pénzt, munkát, használt és új ruhát, edényeket, szállást és mindent, amit adhatott.

Szívbe markoló vezércikkeket olvashattunk országos lapok neves publicistáinak tollából arról, hogy Szamosköz népén segíteni kell, mert ez a táj nem csupán egy része az országnak, hanem az a része, amely erre a segítségre a leginkább rászorul. Úgy hiszem most már utólag, hogy erre a tetre nem a lapok sarkallták az embereket, hanem megfordítva, az emberek a lapokat.

Nem volt ipari, mezőgazdasági üzeme, vállalata, de talán felnőtt lakója sem az országnak, nem volt olyan zuga, ahol ne lett volna téma ez a tragédia. Gyűjtöttek, adtak az emberek, akik talán soha nem is hallottak az országnak erről a vidékéről, s készülődtek, hogy újra otthonokat teremtsenek a szamosközi emberek számára.

S nem volt alkudozás és igen szűkre zsugorodott a hivatali, vállalati bürokrácia, a szűk egyéni érdek. Ez volt az első, a szamosközi ember érdeke, az ország, a társadalom érdeke. Traktoros, katona, villanyszerelő, munkásőr, orvos, olajmunkás, bányász. Szégyenszerész, tsz-agronómus és intézeti kutató járt gumicsizmában, s dolgozott a romok eltakarításán, az új élet indulásán.

Akik ott kártyáztak, azt mondták a múlt vasárnapi adás után, nem hitték volna, hogy ott milyen súlyos volt akkor a helyzet. De azt sem, hogy házak ezrei épülnek meg ennyi idő alatt.

A víz elvonult, az ember visszatért, jöttek a gépek, az építőanyagok, a gépkocsi-vezetők, az építők, tervezők, a diákok és ma már állnak a házak.

Ilyen egyszerű lenne? Nem, közel sem ilyen. Kevés, ha azt mondom, hogy köszönet nekik, hogy minden dicséretet megérdemelnek. Egy pesti minisztériumi osztályvezető, egy tervezőmérnök fél évig élt az árvízes területen, távol a családjától. Ismerősünk, jó barátunk lett. Azok lettek a névtelen szegedi, debreceni építőtáborozók, a vagonok százait harminckét fokos melegben űritő rendőriskolások, s miskolci egyetemisták. „Látta volna, hogy dolgoztak itt a vietnamiak, a hajlékony termetű lányok!” — mondta nemrég Nagyszekeresen a Komárom megyei művezető. Magát, magukat nem dicsérte. Az az öt hónap, amit itt megfeszített munkával töltöttek, természetes kötelességük volt ...

Katonák, szibériai és berlini főiskolások ismerték meg a mi vidékünket, s nem felejtették el megjegyezni soha, hogy szívesen dolgoznak, mert ez a nép nagyon rá-szorult a segítségre. Hogy hálás tud lenni, azt is tapasztalhatták.

Keményné edzett az eltelt hat hónap. Életet és hitet adott a szatmári embernek, akik nagy részének szép, új háza, villanya, vezetőkes vize, jó útja, fürdőszobája van, a lakásban új bútorra, szőnyege, csillárja.

A tv-nézők úgy nézheték ezeket a házakat, mint akiknek sajátja is egy kicsit: az ő tégláikból is épült.

Szamosközben még sok minden hiányzik. Még lakás is kell, s iskola, kultúrotthon, pedagóguslakás, gyógyszerár, posta is. Ezért is keményen kell dolgozni, bár talán kevésbé lesz látványos ez a munka, mint az eddigi.

A fontos, hogy az ember, aki nagyon nagy bajban volt május közepén, ma már tudja: nem csupán jelszó, hogy itt őerte van minden.

(1970. november 15.)

Eljött az idei tavasz.

Melegen sütött a nap, s kidugta a fejét a zöldhagyma, a mák, gyönyörű a borsó sora.

Csengerben találkoztam azokkal, akikkel tavaly ilyenkor Nagygécen. Nem csüggedtek, de még nem is dicsekedtek.

Milyen a kép?

Tavaly ilyenkor búza zöldellt, hároméves törpealmás pompázott szemben a csengeri Lenin Termelőszövetkezet gazdasági központjával. Senki nem gondolta, hogy az év végére ez a százhusz hold ad otthont százkilencven családnak.

A nyolcszázlelkes telep a tervezők rajzasztalán született. S olyan lett, ahogyan a mérnök megálmodta: korszerű falu. Egy nagy utcája van, a gyűjtőutca. A házak többségét határőrök építették, így kapta a nevét: Határőr utca. A másikat debreceni kőművesek, ácsok, ez lett a Debreceni utca. Egy harmadikat a MÁV építői. Ők kérték, legyen az utcájuk Landler Jenőről elnevezett. S ki lehetett volna hagyni az építőtáborok sok száz lelkes fiatalját az ide települők emlékezetéből? Tiszteletükre született meg az Ifjúság utca.

A házsorok úgy állnak, mint katonák az ünnepi díszszemlén. A házak előtti fehér betonoszlopokon sűrűn egymáshoz városi világítás; higanygőzlámpák. Kékre festett nyomókatkák adják a kristálytiszt, egészséges vizet. A nagy utca szélén betongyűrűk. Készül a csatornázás.

Csenger, Újtelep.

Ez a neve, ezt kapta múlt év november hetedikén, amikor megkezdték a beköltö-zést az árvizes családok Komlódtótfaluról, Nagygécéről. Egy-két család jött Csegöldről, s néhány helyből, Csengerből.

A csengeri tanács vb-elnöke azt mondja, közülük még csak kevesen érzik otthon magukat ebben a hétszázötven lelkes modern faluban.

Pedig a kép a külső szemlélő számára megkapó.

S az is egyedülálló, hogy egy új lakótelep alakulásakor lehetőséget kapnak a ház-építők, írják össze egymást, ki melyik rokonnal, szomszédal szeretne egy utcában lakni. Itt ez így történt.

És mégis? Egy nagybacska iskolásfiú arra a kérdésre, szeret-e itt lakni, nemmel válaszol. „Jobb volt Gécbe...” A miéltre meg csupán egy tőmondatot mond: „Meg volt már szokva.”

A házak végén kiskertek, ősszel, most tavasszal mindenki beültette alma-, körte-csemetéikkel. Aki csak tehette, elkerítette a kertet, dróttal, kóróval, léccel, s veteményezett.

Egy kisebb utcán — talán ez a Szamos utca — két ember pucolja a házat. Az idősebb, társa úgy szólítja, Zsiga bácsi, Csenger tótfalusi végén lakott. A Szamos partján, a hullámtérben. Azt mondja, a felesége hónapokig nem tudott jól aludni. Ő igen, neki itt is nagyon jó, mert látja, hogy ez lesz a központ és nem a jelenlegi, a tanácsháza körül. Zsiga bácsi csak a Szamost sajnálja, amelytől most kicsit messzebb került. Azt mondja: „Onnan, a folyóból minden évben kifogtam a tűzifának valót...” De a kertet ő is bekerítette, fákat ültetett.

Sok házat vakolnak, simítanak, pucolnak, festenek. Az asszonyok meszelik a falakat, csinosítják a portát, igazítanak itt-ott. Jön az ünnep.

Urbán Jenő Nagygécről költözött ide. Még nem tudja pontosan az utcájuk nevét, csak a számát: huszonnégy. Három fenyőfát is kiültetett a porta elé, otthonról hozta, nyolc kilométerről. Most cementet hord kis talicskán a ház előtti gödörbe, vízórárt készít a fürdőszobához.

— Ha legalább visszajönné a vállalat, amely épített — említi — elvégezné, ami még hátramaradt.

A szomszéd segít neki, azután az ő házánál visszakapja a munkát. Nagy darab, piros arcú ember, őszintén dicséri a társadalom segítségét. „Tessék elhinni, hogy a régi rendszerben ilyen csapást nem hevertünk volna ki. Most azért csak házunk van, még ha újból is kell kezdeni mindent...”

Az embert — aki ugyancsak Nagygécről jött ide — Fekszí Istvánnak hívják. Mondja, hogy hozott ő is hazulról (a régi ház helyét nevezi így) díszfát, cserjét. Mindent megtesz, amit csak tud, hogy otthon legyen az új telep.

De nagyon nehéz. Otthon minden fa, minden bokor, minden fűszál ismerős volt. Itt, a zsíros, fekete szántóföldön évek is beletelnek, amíg hozzájuk nő a ház, a kiskert, amíg megnőnek a fák, kiserken a fű.

Odább három asszony. Az első szavuk a ház, hogy jó lesz itt, ha már túl lennének az építkezésen. Azután arról beszélnek, hogy dolgoznának szívesen, ha lenne valami üzem. Kiss néni a lányát mutatja: „Tizennyolc éves, akkor ment férjhez, amikor kijött a víz. A csengersimai sátoráborban jegvezte el a fiú, aki Debrecenből jött segíteni. A vőmnek van munkája, lakatos, de a lányom legfeljebb egy napot mehet a tsz-be a harmincból...”

Mások is megerősítik, ha lenne egy üzem, vagy a tsz-nél egy melléküzemág...

Azután a vízmű vizét dicsérik, attól még az étvágy is jobb, mint otthon volt.

Megjön a postás, aki már ismeri a lakókat. Asszonyok, lányok várják a levelet, a képeslapot. Az udvarokon ágynemű szívja magába a napot, frissen mosott ruha szárad. Odébb nagy ház épül, őszre nyit a szövetkezet kisáruháza és étterme. Mondják, ötven gyermek számára óvoda is készül, s befejezik az utak építését, mert télen nagyon nagy volt a sár a fekete föld helyén.

Majd mindenütt fenyő, három-négyméteres, azt elhozták, a régi ház elől. A házak előtt gyerekek hancúroznak, s már felszerelték az első postaládát, s árul a mozgóbolt.

Kicsit még idegenül, vendégként mozognak az újtelepiek. De ők maguk mondják, hogy csak addig, amíg nem lesz teljesen rendben a ház, a kerítés, amíg meg nem szokják egymást. Vagy amíg virágni nem kezd az első most ültetett almafa.

Az ember végigjárja ezt a gyönyörű falut, s arra gondol: ez a holnap faluja. Számolni kezdi a tetőkön a tévéantennákat, három, tizenkettő, huszonkilenc, hatvannyolc, s azután abbahagyja, mert nem győzi. Még egy vagy talán két esztendő és senki nem kívánczik el innen, ahol minden, de minden vadonatúj, ahol a tágas ablakokból megszire kilátni.

Csenger, Újtelep, 1971. március 31.

Nehéz új életet kezdeni. Majdnem mindent előről kell csinálni. Mintha most lépett volna legény-, vagy nagylánysorba a szamosközi ember.

Nagyon nehéz.

De az árvíz és ami utána következett — talán így, dióhéjban is — érzékelteti, hogy ami itt egy év során történt, az nem történhetett volna meg évtizedekig sem ezelőtt. Szamosköz új községein öröm végigmenni.

Nagyar, 1970. május 18. — Szilágyi Sándor grafikája.